

Henk van der Liet (Rijksuniversiteit Groningen)

SELVBIOGRAFIEN

Nogle overvejelser omkring den fornyede interesse for genren

I denne artikel vil jeg gerne fremlægge nogle problemer vedrørende selvbiografien som genrebegreb og drøfte nogle synspunkter angående genrens udvikling med særlig henblik på nordisk litteratur.

Da jeg i 1986 gik i gang med forberedelserne til en arbejdsgruppe¹ omkring emnet 'Selvbiografiske tendenser i nyere Nordisk roman-litteratur', havde jeg kun vage anelser om hvilken slags problemer der kunne dukke op og hvordan projektet ville udvikle sig. Under arbejdet med emnet, blev det i hvert fald mere og mere tydeligt at interessen for biografiske og selvbiografiske tekster var voksende og min interesse i såkaldte 'selvfremstillende' tekster øgedes hen ad vejen. Sideløbende er der også i den bredere offentlighed en stadig tiltagende opmærksomhed for disse teksttyper. Der er måske endda tale om en litterær mode.

Der er efterhånden udkommet en sand bølge af biografier, memoirer, nøgle-romaner mm. Fænomenet gælder de vestlige landes litteratur i almindelighed men ikke mindst også de nordiske landes litteraturer. Således er der i Danmark i de seneste år især kommet en masse biografiske bøger. Det drejer sig om yderst forskelligartede levnedbeskrivelser af bl.a. Kong Christian IV, Karen Blixen, Nils Bohr, Georg Brandes, Johanne Luise Heiberg og H.C. Andersen. Man kan i nogle af disse biografiske bøger, bl.a. om Karen Blixen og H.C. Andersen, møde ret tvivlsomme måder at bearbejde et iøvrigt i forvejen veldokumenteret liv på. I Danmark er den selvbiografiske genre de seneste år dyrket langt mindre flittig end i Sverige. De vigtigste bøger af slagsen er vist Thorkild Bjørnvigs og Ole Wivels erindringsbøger. Men ellers er det først og fremmest i Sverige at selvbiografien har haft sin store opblomstring. I Sverige er der blevet offentliggjort et ganske betydeligt antal ualmelig interessante selvbiografiske værker, bl.a. af Ingmar Bergman, Jan Myrdal, Lars Ardelius og Olof Lagercrantz. Med hensyn til Norge ser det ud til at især memoirelittera-

turen stadigvæk blomstrer i bedste velgående mens de norske selvbiografier er af mere traditionel tilsnit.²

I den primære litteraturs kølvand har også den litteraturvidenskabelige interesse for biografiske fremstillingsformer som sådan udviklet sig kraftigt. Det drejer sig først og fremmest om Johnny Kondrups banebrydende bog om selvbiografien *Levnet og tolkninger* (1982) og hans bog om litterære biografier *Livsværker* (1986) samt den af Keld Zeruneith redigerede essaysamling *Livsformer* (1988), ligeledes om biografiske former.

Uden overdrivelse må man konstatere at dette hjørne af litteraturen som indtil for nyligt var lukket land, i de seneste par år er blevet opdyrket og kortlagt. Med et vemodigt suk beklager William C. Spengemann i indledningen til hans interessante bog *The forms of Autobiography* sig over at jo mere der skrives om genren, "the less agreement there seems to be on what it properly includes."³

Alligevel vil jeg prøve at tilføje endnu nogle bemærkninger til litteraturen om emnet. En af ideerne bag den førnævnte arbejdsgruppen var at se lidt nærmere på denne voksende interesse for selvbiografiske tekster. Og i forlængelsen af Spengemanns bemærkning ville vi først og fremmest takle det genre-typologiske problem for nærmere at bestemme undersøgelsens objekt.

Efter en sonderende læsning i sekundærlitteraturen⁴, som i stor udstrækning bekræftede Spengemanns udsagn, opstillede vi en række genre-typologiske karakteristika. Denne typologi afprøvedes på et begrænset antal meget forskellige tekster.

Det drejede sig om en broget skala med forholdsvis klart selvbiografiske tekster som den norske forfatter Arild Nyquists bog *Barndom* (1976), svenskeren Jan Myrdal to barndoms-skildringer *Barndom* (1982) og *En annan värld* (1984). Men også om tekster som Hans-Jørgen Nielsens roman *Fodboldenglen* (1979), Dag Solstads *Gymnaslærer Pedersens beretning om den store politiske vekkelsen som har hjem søgt vårt land* (1982) og en hybrid form som Poul Behrendts *Bissen og Dullen* (1984).

Nogle hovedlinjer i bestemmelsen af genren 'selvbiografi' som vi kom frem til og som i det mindste tilbyder nogle holdepunkter, er de følgende:

- a. I almindelighed drejer det sig om episk prosa i præteritum som også i stor udstrækning handler om fortid.
- b. Det narrative forløb er oftest lineært fremadskridende og helhedsdannende.

- c. De centrale stofområder er privatlivet, private oplevelser og personligheds udvikling. (Her kan man spore de genre-mæssige muligheder for forgrøninger og hybrid former såsom sub-genrerne dannelses- eller udviklingsromanen. Men disse former mangler dog.)
- d. Sammenfald mellem fortæller, forfatter og protagonisten.

I forbindelse med det sidste karaktertræk -sammenfald mellem disse tre fortælle-instanser- taler teoretikeren Phillipe Lejeune om 'den selvbiografiske pakt'.⁵ Lejeunes argument hænger ikke sammen med en tekstintern typologisk karakteristik, men er et forsøg på at nærme sig problemet ud fra de specielle receptions-mæssige forhold som den selvbiografiske teksttype ser ud til at være underlagt. Læserens reception af teksten styres eller modificeres ved at der konstateres et sammenfald mellem forfatteren (og hans navn på omslaget eller lignende) og protagonisten. Derved opstår en specifik forventningshorisont, læserens potentielle mistænksomhed overfor det tekstlige univers' sandhedsgrad svækkes. Dette spil mellem fortællerens sandhedsbekræftelse eller fornægtelse og læseren, er iøvrigt ikke noget som udelukkende de moderne selvbiografer benytter sig af.

Forfattere som Kondrup⁶ og Spengemann⁷ gør med hensyn til denne 'virkeligheds-illusion' opmærksom på at der i det store hele er to forskellige anvendelsesmuligheder af begrebet selvbiografi. Enten tager man udgangspunkt i den selvbiograferendes stræben efter en historisk sandfærdig og pålidelig fremstilling af sig selv og sit liv. Eller man ser -mere eller mindre- bort fra ad hvilken vej og med hvilket materiale forfatteren skriver om sig selv og sit levnedsløb idet læseren ikke er interesseret i det fortalte sandhedsniveau. Det eneste der tæller er resultatet; om selvbiografen opnår at formidle noget om 'selvet' og 'selvudvikling' eller 'identitet' til modtageren. Dette betyder dog ikke at det udelukkende drejer sig om stærke, ikke-fremmedgjorte fuldudviklede personligheder. Blanchard⁸ hævder endda at enhver form for autentisk selvforståelse i grunden er (blevet) illusorisk. Mens Olney⁹ anser selvrealiseringsprocessen (og i den forstand også at skrive selvbiografiske tekster) som en ontologisk-psykologisk aktivitet, slet og ret.

Det er i hvert fald klart at disse synspunkter kun kan holde stik hvis man forudsætter både et komplekst kommunikationsforløb mellem læseren og selvbiografen og en begrænset tidsmæssig afstand mellem læseren og selvbiografen for at undgå forståelsesmæssige kortslutninger. Åbenbart er selvbiografiens sandhedsgrad ikke fastlagt på nogen måde. Sandhedsniveauet er så vidt jeg kan se også underordnet: for det første fordi ethvert tekstmateriale ud fra en

hermeneutisk synsvinkel altid giver anledning til sådanne problemer og for det andet fordi selvbiografens sandhed bunder i menneskelig hukommelsesaktivitet som jo ikke er en virkelig pålidelig kilde når det kommer til stykket. Gusdorf¹⁰ har angrebet problemet ved en undvigelsesmanøvre: fejl og lakuner i hukommelsen stammer fra fortælleres behov for at (gen-)skabe den egne historiske virkelighed og sandhedsgraden er dermed underordnet. Alle forsøg er lige gode.

De forskellige autobiografiske former hænger nøje sammen med historisk betingede forudsætninger; for eksempel skal der holdes fast ved at vi har at gøre med en teksttype der ikke altid er skrevet i offentliggørelsens øjemed. Især ældre selvbiografier har blandt andet derfor tit udelukkende interesse som kulturhistorisk kildemateriale. Selvbiografier kan på denne måde komme til at fungere indenfor en mentalitets- og idé-historisk sammenhæng, noget som bl.a. Kondrup har argumenteret for.¹¹ (Iøvrigt et problemfelt som litteraturvidenskabens altid har haft svært ved at forholde sig til.)

Selvom selvbiografiske skrivemåder i almindelighed først og fremmest har været associeret med det borgerlige individ og dets dannelse i det attende og nittende århundrede er genrens historie langt bredere end man umiddelbart ville tro. I tidens løb har selvfremsættende tekster haft en lang række forskellige fremtrædelsesformer. Genrebetegnelsen kan dække over religiøse opbyggelsesskrifter, forsvarsskrifter, proletariske levnedbøger, politikeres erindringsbøger, osv. Formerne er mange, de litterære begreber er utilstrækkelige og forvirringen indenfor den litteraturvidenskabelige terminologi er stor.

Begreber som autobiografi, levnedsskildring, (fiktiv eller ikke-fiktiv) selvbiografi, memoire og erindringsbog, dækker tildels samme stofområder og er til dels nabo- eller hybridformer. I den angelsaksiske litteratur anvendes især begrebet 'autobiography', mens nordiske forfattere foretrækker 'selvbiografi' som hovedbetegnelse for denne teksttype, frem for 'autobiografi'.

Distinktionen mellem de forskellige genrer og sub-genrer kan i praksis være vanskelig nok at fastslå. Selvbiografiske og memoire-elementer er ikke så sjældent tilstede i en og samme tekst.¹² Den grundlæggende forskel mellem moderne selvbiografier og memoirer er efter min mening selvbiografens eksistentielle målsætning. Det interessante ved disse moderne selvbiografers projekt er at de mere eller mindre bevidst indgår i dialogiske forhold med sig selv. Mens det i memoire-agtige værker først og fremmest er jeg'et i dets (historiske) kontekst som fremstilles uden at det nødvendigvis vil sige at jeg'et får tildelt en handlende (agerende) funktion i denne sammenhæng eller at der

er tale om en individuationsproces.¹³ Tit er memoire-forfatteren ikke mere end bare en tilskuer eller kronikør, hvor det er først og fremmest er andre personers handlinger der fokuseres på.

Historisk set har selvbiografiske teksttyper tjent en lang række forskellige målsætninger og har de moderne krav om personligheds-udvikling og lignende ikke altid haft samme store betydning. Nogle gange meddelere ældre selvbiografer at han eller hun er blevet opfordret af andre til at skrive sine erindringer ned eller at selvbiografen mener at det tilbagelagte liv kan tjene til eftertanke eller sågar til eksempel for andre. Autobiografiske tekster, især ældre tekster kan være svære at få tilgang til fordi de enten ikke er blevet offentliggjort eller aldrig genoptrykt. Heri ligger allerede en forskel mellem ældre og de mere moderne autobiografier: at de i tiltagende grad affattes med det anonyme store publikum for øjne. Tit har autobiografier haft en kommunikativ funktion som ligner andre ikke-fiktive dokumentationer såsom breve, altså private henvendelser til bekendte eller slægtninge gennem et originalt manuskript.

Den første danske selvbiograf som henvendte sig til et større publikum var Ludvig Holberg. At han selv og offentligheden endnu ikke var ganske moden til teksttypen illustreres fint af at Holberg lod som om han havde været opfordret til at skrive teksten. Holbergs selvbiografi fik derfor følgende titel: *Holbergs Levned fortalt af ham selv i tre Latinske Breve til en fornem Herre.*

Holberg var dog langt fra den første danske selvbiograf. For så vidt vi råder over overleveret tekstmateriale, var det præsten Johannes Oldendorph (1524-1566) der skrev den første selvbiografi af betydelig omfang i Danmark.¹⁴ Som forskningsbibliotekar Harald Ilsøe har gjort opmærksom på,¹⁵ blev der især i 1600-tallet skrevet og offentliggjort en del ligprædikener, og minde-skrifter over afdøde personer som indeholdt en levnedbeskrivelse. Disse nekrologiske teksttyper blev tit komponeret på forhånd og kunne sågar være skrevet af den afdøde selv og må derfor i nogle tilfælde betragtes som selvbiografisk materiale. Ilsøe nævner et pragtfuld eksempel på dette selvbiografiske modefænomen, nemlig Johannes Olavius' selvbiografi fra 1686 som var blevet til på opfordring fordi han nåede den såkaldte kritiske alder (annus climactericus) af 63 år. Olavius døde dog først tolv år senere.

Selvbiografier kan eventuelt også indgå i den lange tradition af indlæg i offentlige debatter eller kan for forfatteren fungere som et forsøg på at rense sit omdømme eller skaffe sig et vist - positivt - eftermæle. I Danmark er Leonora Christina Ulfeldts *Jammersminde* (ca.1685) som bekendt et sådant

værk. Hos Leonora Christina er det intenderede publikum jo først og fremmest hendes børn. Det varede næsten to hundrede år, inden teksten blev kendt for offentligheden (det første tryk stammer fra 1869).

I 1700-tallet udvikledes en typisk selvbiografisk sub-genre: selvbiografier som beskrev udviklingen af personer som havde gennemgået en religiøs vækkelse med optagelsen i hermhut-menigheden som følge. Grundstrukturen af denne subgenre ligner en af den selvbiografiske genres klassiske hovedværker: Augustins *Confessiones*. Aurelius Augustin skrev sin autobiografi med et klart mål for øjne: at fortælle om sin religiøse omvendelse til kristendommen. Augustin fremlægger det hedenske livs begrænsninger og viser derefter hvad det betyder at blive optaget og få del i kristendommen. I de første ni bøger af *Confessiones* iscenesætter Augustin sin uvidenhed om Guds skjulte plan med ham og manglende eksistentielle målrettethed. Grunden er at Augustin oparbejder et vist dramatisk effekt som kulminerer i selve omvendelsen. Og heri ligger en af de mest spændende elementer af denne selvbiografi: i *Confessiones* første del beskuer Augustin sit hedenske liv ud fra et andet (og universelt) organisationsprincip: den religiøse oplevelse.

I det hele taget er der utrolig mange selvbiografiske tekster og teksttyper med en religiøs baggrund.¹⁶ Ilsøes oversigt af præste- og biske-vitaer mm. er imponerende omend den samtidig indeholder en antydning om at der endnu må ligge en ganske betydelig masse materiale gemt i forskellige arkiver. Heldigvis råder vi nu over den førnævnte bibliografisk gennemgang af danske trykte selvbiografier skrevet af personer født før 1790.

Ilsøes store bedrift er en exponent af den kraftige udvikling indenfor forskningen på dette område. I 1982 måtte Kondrup endnu ty til Aage Marcus¹⁷ som heller ikke kendte til autobiografier i Norden fra før det syttende århundrede, mens Ilsø allerede kun få år senere, efter grundige bibliografiske studier, er kommet med en -omend begrænset men interessant- høst af selvbiografiske tekster, helt tilbage til 1400-tallet.

I de sidste to årtier kan vi iagttage nogle generelle tendenser i retning af en tiltagende litterær og mediemæssig fokusering på individets privatliv. Denne interesses funktion som kollektiv terapi eller oplevelseserstatning i det moderne samfund er formentlig en del af forklaringen. Litterært var der i Danmark i anden halvdel af 70'erne sågar tale om en hel litterær bølge af skønlitterære forfatters selvudleveringer til offentligheden, den såkaldte bekendelseslitteratur. Forfattere som Christian Kampmann, Henrik Stangerup, Vita Andersen, Bente Clod og Suzanne Brøgger fremlagde stærk selvbiografisk

farvede skildringer af især kriser i deres privatliv. Disse kriser skyldtes oftest de ændrede kønsrollemønstre i 70'erne. Man kan sige at disse forskydninger i kønsrollemønstrene medførte en tilpasningsningsfase hvori nye adfærds- og bevidsthedsformer udvikledes.

Samtidig opstod en interessant litterær mod-effekt, nemlig levnedbeskrivelser udfra et engagement, en politisk-ideologisk overbevisning hvor private oplevelser fungerer på helt andre præmisser. I væsentlige dele af denne periodes arbejderlitteratur, kvindelitteratur o.l. er selvbiografiske fremstillinger ofte redegørelser for individuelle lære-processer. Ifølge denne litteraturs målsætninger skal de private oplevelser fungere som led i en tolknings-sammenhæng af egne erfaringer. Ofte drejede det sig om såkaldt typiske (i den Lukácske forstand) oplevelser og oplevelsesformer som bearbejder kollektive, klasse-mæssige socialisationsmønstre og bevidstgørelsesprocesser mm.

Arbejdet med selvbiografisk litteratur, især mere moderne selvbiografier som bl.a. Jan Myrdals *Barndom* og *En annan värld*, har medført en interesse-forskydning. Teksttypologiske undersøgelser viste sig mere og mere at være hårdkløveri hvori selve objektet, de enkelte tekster, var i fare for at forsvinde ud af billedet. Derimod er min interesse i tiltagende grad blevet fokuseret på to områder: for det første det hermeneutiske problem i forbindelse med selvbiografens selvforståelse, og for det andet selvbiografens bearbejdelse af 'selvet' til en litterær-kommunikativ helhed. Det te sidstnævnte problemfelt rører bl.a. ifølge Peter Sloterdijk¹⁸, ved det litterære paradigme af selvbiografiske skrifter i det hele taget. Grunden er at selvbiografisk litteratur i allerførste omgang forholder sig til ikke-litterære kvaliteter såsom sandhed og tolkning af livserfaringer. Men den selvbiografiske tekst er samtidig selv bærer af disse kvaliteters modsætninger: stilisering, skriftliggørelse af livet og traditionsbestemte former. I forlængelsen af denne dobbelthed opstår der også forskellige anvendelsesgrundlag for genren. Som bekendt har Karen Blixen i *Den afrikanske Farm* lavet kraftigt om på virkeligheden. Dette kan påvises ved hjælp af kilder forfattet af andre personer men også udfra hendes egne skrifter kan erindringsbogen hist og her let dementeres¹⁹. Men det er kun udfra en begrænset komparativt analytisk målsætning interessant for litteraturvidenskaben. Selvom Blixens motto i *Den afrikanske Farm* jo er "at ride, at skyde med Bue og at tale Sandhed" er bogen vel nærmest blevet mere interessant på grund af hendes bearbejdelse af den personlige fortid. Blixen bedrift har selvfølgelig til dels karakter af en regressiv idyllisering af Afrika-årene. Men det er der ikke noget forkert i.

Noget lignende kan ske med bearbejdelsen af lykkelige barndoms minder. Problemet angående fortællerens pålidelighed spiller en særdeles vigtig rolle når det drejer sig om barndomsskildringer. Barndoms minder og hukommelsen i almindelighed kan, som sagt, være et meget tvivlsomt grundlag for en sandfærdig selvfremsstilling. Desuden har læseren kun begrænsede forudsætninger for at kunne afgøre om en fortæller taler sand eller ej. Det er i denne forbindelse interessant at tabubelagte områder i privatlivet kun sjældent trænger igennem i selvbiografien, mens nogle ældre fremstillinger er påfaldende ublu-færdige,,for eksempel m.h.t. selvbiografens sindslidelser.²⁰

Fortællerens pålidelighed er et velkendt problem i fiktionsprosaens fortælleproblematik. Men m.h.t. selvbiografien er det dominante problem efter min mening dog klart tekstens selvfremsstillende dynamik frem for pålideligheden. At fiktionsprosaen og selvbiografien i tiltagende grad flettes ind i hinanden gør situationen langt fra nemmere at overskue.²¹

Men som sagt er sandhedsproblemstillingen underordnet realiseringen af den selvbiografiske tekst som indgår i og danner en erfaringsammenhæng.

Efter min mening er det mest interessante felt for forskningen i selvbiografisk tekstmateriale, at se hvordan selvbiografen forholder sig til sin egen tekstproduktion og hvordan livserfaringer konkretiseres og transformeres til sproglige strukturer. Jeg er derfor også uenig med Georges Gusdorf når han hævder at selvbiografen ikke kan undgå altid at kende historiens og dermed hans levnedbeskrivelses resultat i forvejen, at: " -he commences, in a manner of speaking, with the problem already solved".²² Dette gælder måske for Augustinus' *Confessiones* og nogle andre ældre selvbiografier, men indenfor den moderne selvbiografik spiller netop genrens selvmodsigelser en hovedrolle. Selvbiografen ved hvor han eller hun er kommet frem til men er ikke klar over ad hvilken vej og hvordan nu'et, endestationen skal vurderes.

Jeg tvivler for eksempel på om Jan Myrdal og Ingmar Bergman havde forudset at deres selvbiografiske bøger til sidst ville komme til at se ud som de gør. Bergmans faderskikkelse er i løbet at fremsstilling tydelig kommet i bevægelse og udvikler sig i retning af en voksende afdemonisering. Hos Jan Myrdal problematiseres hele det selvbiografiske projekt i såvel teksten som de ledsagende for- og efterord. I *En annan värld* slutter Myrdal med at hævde at han ikke skriver en selvbiografi men at han:

"kan skriva denne berättelse genom att på en gång ha varit denna elvaåring och alltså kunne se med hans ögon och inte längre vara denna elvaåring och alltså kunna utnyttja honom helt utan hänsyn. [...] Men han lever inte längre. Han finns inte till och har ingen talan."²³

Ikke desto mindre anvender Myrdal påfaldende tit mere eller mindre autentisk stof for dermed at styrke dramatiseringen af sin egen udvikling. Eksempelvis inddrager han gravtekster, stilhefter og historier som bl.a. moderen, Alva Myrdal har bogført. Selvbiografen støtter sig her altså til et andet (biografisk) tekstmateriale. Hovedformålet hos Myrdal er ikke i første omgang at afdække forældrenes rolle (pointen er vel netop at de ikke spiller en rolle på de afgørende momenter i Myrdals liv) men at lede efter sproglige former som formår at bevidstgøre fortiden. Myrdal udnytter meget effektive motiver, fiktionsagtige hændelser²⁴ og i udpræget grad tempusskift, for at grave et savn, noget fraværende, frem som han endnu ikke har været i stand til at realisere på en anden måde. Det traditionelle selvbiografiske projekt; ved hjælp af et helhedssyn at skabe et homogent billede af selvets udvikling fremtil nedskrivnings tidspunktet mislykkes stort set for Myrdal. Men derimod finder han allerede i *Barndoms* første halvdel ud af sprogets selv bærende rolle for hans personligheds tilblivelse. Livets kaos og flertydighed kan derfor kun (tilnærmelsesvis) fanges af sproget og dets iboende flertydighed (eller polyfoni). Myrdal bruger symboler, drømmesekvenser og man får fornemmelsen at han skriver med to penne samtidig og indrømmer at "jag självförverkligades i skrivkonsten".²⁵ En nærmere undersøgelse af både Myrdals selvbiografiske bøger og Ingmar Bergmans *Laterna Magica* ud fra disse metasproglige overvejelser ville være interessant.²⁶

Sammenfattende mener jeg at det dominante genremæssige træk indenfor moderne selvbiografik er den retrospektive fremstilling af fortællerens personlighedsudvikling. Sandhedsgraden spiller kun en underordnet rolle fordi teksten 'mimer' virkeligheden. Herved oparbejdes der en fortrolighed mellem læseren og teksten, mens læseren hele tiden er klar over at det er en rekonstruktion eller iscenesættelse og ikke det 'virkelige' liv.

Bente Christensen²⁷ har ret når hun slår fast at en af selvbiografiens indre paradokser er at den tilbyder læseren et indblik i noget universelt og samtidig noget yderst intimt. Generelt kan man formulere det således at en af selvbiografiens grundlæggende karaktertræk på den ene side er dens påståede intimitet og på den anden side dens samfundsmæssighed. Denne vægtning mellem det private og offentligheden er et yderst interessant problemfelt fordi den rører ved de autobiografiske teksts øjemed og tilsigtede virkning. Og i denne forbindelse er det meget betegnende at vellykkede svenske selvbiografer som Myrdal, Bergman og Lagercrantz allerede på forhånd var kendte offentlige personligheder.

En af genrens iboende kræfter er at den hævder at gengive et autentisk og sandt virkelighedsbillede, noget som åbenbart lykkes bedst i de tilfælde hvor forfatteren benytter sig af fortælleformer som stammer fra fiktionens univers og ikke fra det forholdsvis u-stilliserede formsprog som er så karakteristisk for flere selvfremskillede teksttyper.

Selvbiografen arbejder sig frem -eller måske nærmest 'tilbage'- ud fra et perspektiv, nemlig ønsket om at rekonstruere 'selvets' udvikling. Den måde beskrivelsen udformes på og selektionsprocessen m.h.t. det historiske og materiale styres, afhænger i høj grad af dette perspektiv. Med en vis fare for den normative faldgrube vil jeg hævde at den moderne selvbiografi kendetegnes ved tiltagende svækkelse af det selvbiografiske helhedssyn, og at udviklingen går i retning af at teksten selv indgår i realiseringsprocessen og ikke længere optræder som et referat af individuationsprocessen. Den flotteste beskrivelse af dette forhold er af Georges Gusdorf: "Any autobiography is a moment of the life that it recounts; it struggles to draw the meaning from that life, but it is itself a meaning in the life!"²⁸

NOTER

1. Arbejdsgruppen blev holdt ved Scandinavisch Instituut, Rijksuniversiteit Groningen i forårsemesteret 1986. Jeg vil gerne sige tak til samtlige deltagere for godt samarbejde og de interessante faglige diskussioner under kurset.
2. Jfr. Johannesen, Georg. 'Den norske memoarlitteraturen. Et riss av en bølge', in: *BASAR* 4 (1981), 10-37.
3. Spengemann, William C. *The Forms of Autobiography. Episodes in the History of a Literary Genre*. Yale University Press, New Haven & London 1980. (s. xi).
4. Såsom James Olney, Georges Gusdorf og William C. Spengemann. Jfr. litteraturlisten.
5. Lejeune, Philippe *Le pacte autobiographique* Du Seuil, Paris 1975.
6. Kondrup, Johnny *Levned og tolkninger. Studier i nordisk selvbiografi* Odense Universitetsforlag, Odense 1982. (s. 17)
7. Ibid. s. XII.
8. Jfr. Blanchard, Marc Eli. 'The Critique of Autobiography', *Comparative Literature* Vol.43, nr. 2, 1982. s.97. Og Heitmann, Annegret. 'En genre med dobbelt bund. Om en generation af kvindelige forfattere og deres selvbiografier', in: *EDDA* 1986, nr 2, s.140.
9. Jfr. Olney, James *Metaphors of Self. The meaning of autobiography* Princeton University Press, New Jersey 1972. (s. vii).
10. Jfr. Gusdorf, Georges. 'Conditions and Limits of Autobiography', in: James Olney (red.), *Autobiography. Essays Theoretical and Critical*, Princeton University Press, New Jersey 1980. s.42.
11. Kondrup, Johnny. 'Selvbiografien som mentalitetshistorisk kilde', in: *Kritik* 71 / 1985 (s. 115-131).

12. Et meget klart model-eksempel på en memoire-tekst er efter min mening: Bjørnstjerne Albert Bjørnson-Langen, *Aulestad tur-retur*. Gyldendal, Oslo 1981.
13. Jfr. Williamson, Anne. 'Forfatterens maskeringer. Om selvfremsstillingens varianter og autobiografiens egenart', in: *EDDA* 1985, nr 1, s.18.
14. Jfr. Ilsøe, Harald 555 *danske Selvbiografier og Erindringer. En kronologisk fører med referater til trykte selvbiografier forfattet af personer født før 1790* Det danske Sprog- og Litteraturselskab & C.A.Reitzels Forlag, København 1987. s.44.
15. Ibid., s.22.
16. Et mere moderne og interessant eksempel er: Jørgensen, Johannes *Mit Livs Legende* Bd. I-II. Gyldendal, København 1949.
17. Kondrup 1982. s.106 og 280 note 1.
18. Sloterdijk, Peter *Literatur und Organisation von Lebenserfahrung. Autobiographien der Zwanziger Jahre* Carl Hanser Verlag, München 1978.
19. Jfr. Heitmann.
20. Jfr. Ilsøe, s.37.
21. Jfr. Williamson, s.14.
22. Jfr. Gusdorf, s.42.
23. Myrdal *En annan värld*, s.245-46.
24. Myrdal *Barndom*, s.121.
25. Ibid. s.48.
26. I denne forbindelse vil jeg gerne henvise til Alie Bruggemans hovedopgave "När man går in i en annan tid går man in i en annan värld. En genrekritisk analyse av Jan Myrdals *Barndom* og *En annan värld*". Scandinavisch Instituut Groningen, 1988.
27. Christensen, Bente. 'Dichtung und Wahrheit - selvbiografien som genre', in: *EDDA* 1982, nr. 2, s. 65-71.
28. Gusdorf. 1980. s.43.

LITTERATUR

A. Primærlitteratur

BEHRENDT, Poul (1944-)

1984 *Bissen og Dullen. Familiehistorier fra nutiden* Gyldendal, København

BERGMAN, Ingmar (1918-)

1987 *Laterna Magica* Norstedts Förlag, Stockholm

BLIXEN, Karen (1885-1962)

1937/86 *Den afrikanske Farm* Gyldendal, København

HOLBERG, Ludvig (1684-1754)

1897 *Holbergs Levned fortalt af ham selv i tre latinske breve til en fornem Herre* (Oversatte af Fr. Winkel Horn. [med tillæg af epistel nr. 447]. A. Christiansens Kunstforlag, København/Kristiania

JØRGENSEN, Johannes (1866-1956)

1949 *Mit Livs Legende* Bd. I-II (udkom første gang i 7 bind, 1916-28) [Samlet, omarbejdet udgave] Gyldendal, København

LAGERCRANTZ, Olof (1911-)

1982 *Min första krets* Wahlström & Widstrand, Stockholm

MYRDAL, Jan (1927-)

1982 *Barndom* P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm

1984 *En annan värld* P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm

NIELSEN Hans-Jørgen (1941-)

1979 *Fodboldenglen. En beretning* Dansk lærerforeningen/Skov, København
/Varde [Skoleudgave med efterskrift af Erik H. Henningsen og Ivan Z. Sørensen.]

NYQUIST, Arild (1937-)

1976 *Barndom* Aschehoug, Oslo

SOLSTAD, Dag (1941-)

1982 *Gymnaslærer Pedersens beretning om den store politiske vekkelsen som har hjemsøkt vårt land* Oktober Forlag, Oslo

ULFELDT, Leonora Christina (1621-1698)

1926 *Jammersminde* (første udgaven: 1869). Martins Forlag, København
[udgivet af F. Brøndum-Nielsen & Johs. Brøndum-Nielsen]

MARCUS, Aage (red.)

1965 *Danske levnedsbøger* Bd I-II. Gyldendal, København

B. Sekundær litteratur

BEK, L., BJERG, S., & BOJESSEN, L.B. (red.)

1983 *Selvbiografien*. Centrum, København

BLANCHARD, Marc Eli

1982 'Critique of Autobiography', *Comparative Literature* 43, nr 2, 97-115

BRUSS, Elizabeth W.

1976 *Autobiographical Acts. The changing situation of a literary genre*
The Johns Hopkins University Press, Baltimore/London

CHRISTENSEN, Bente

1982 'Dichtung und Wahrheit - selvbiografien som genre', *EDDA* 1982/2, 65-71

FLEISHMAN, Avrom

1983 *Figures of Autobiography. The language of selfwriting in victorian and modern England*. University of California Press, Berkeley/Los Angeles/London

GRIMM, Reinhold & JOST, Hermand (Hrsg.)

1982 *Von Anderen und vom Selbst. Beiträge zu Fragen der Biographie und Autobiographie*. Athenäum Verlag, Königstein/Ts

GUSDORF, Georges

1980 'Conditions and Limits of Autobiography', in: James Olney (red.), *Autobiography. Essays Theoretical and Critical*, Princeton University Press, New Jersey 1980, 28-48. (Originaludgaven er: Gusdorf, Georges 'Conditions et limites de l'autobiographie', in: *Formen der Selbstdarstellung. Analekten zu einer Geschichte des literarischen Selbstportraits. Festgabe für Fritz Neubert*, ed. Günter Reichenkron & Erich Haase. Duncker & Humblot, Berlin 1956, 105-23)

HEITMANN, Annegret

1986 'En genre med dobbelt bund. Om en generation af kvindelige forfattere og deres selvbiografier', *EDDA* 1986/2, 135-147

ILSØE, Harald

- 1987 *555 danske Selvbiografier og Erindringer. En kronologisk fører med referater til trykte selvbiografier forfattet af personer født før 1790.* Det danske Sprog- og Litteraturselskab & Reitzels Forlag, København

JENSEN, Thomas & NICOLAISEN, Carsten (red.)

- 1982 *Udviklingsromanen - en genres historie.* Odense Universitetsforlag, Odense

JOHANNESSEN, Georg

- 1981 'Den norske memoarlitteraturen. Et riss av en bølge', *BASAR* 1981/4 10-37

KONDRUP, Johnny

- 1982 *Levnad og tolkninger. Studier i nordisk selvbiografi.* Odense Universitetsforlag, Odense

- 1985 'Selvbiografien som mentalitetshistorisk kilde', *Kritik* 71, 115-131

- 1986 *Livsværker. Studier i dansk litterær biografi* Amadeus, København

KRONSBELN, Joachim

- 1984 *Autobiographisches Erzählen. Die narrativen Strukturen der Autobiographie.* Minerva-Publikation, München

LEJEUNE, Philippe

- 1975 *Le pacte autobiographique.* Du Seuil, Paris

MÜLLER, Klaus Detlef

- 1976 *Autobiographie und Roman. Studien zur literarischen Autobiographie der Goethezeit.* Max Niemeyer Verlag, Tübingen

NEUMANN, Bernd

- 1970 *Identität und Rollenzwang. Zur Theorie der Autobiographie.* Athenäum Verlag, Frankfurt a.M.

NICOLAISEN, Carsten

- 1982 'Augustins Confessiones. Ved genrems tærskel. Menneskebilledet på vej til udviklingsromanen', in: Jensen, Thomas & Nicolaisen, Carsten (red.) *Udviklingsromanen - en genres historie.* Odense Universitetsforlag, Odense, 15-36

OLNEY, James

- 1972 *Metaphors of Self. The meaning of autobiography.* Princeton University Press, New Jersey

OLNEY, James (red.)

- 1980 *Autobiography. Essays Theoretical and Critical,* Princeton University Press, New Jersey

PASCAL, Roy

- 1960 *Design and Truth in Autobiography.* Routledge & Kegan Paul, London

SLOTTERDIJK, Peter

- 1978 *Literatur und Organisation von Lebenserfahrung. Autobiographien der Zwanziger Jahre.* Carl Hanser Verlag, München

SPENGEMANN, William C.

- 1980 *The Forms of Autobiography. Episodes in the History of a Literary Genre.* Yale University Press, New Haven & London

SPIGT, P.

- 1985 *Het ontstaan van de autobiografie in Nederland.* G.A. van Oorschot, Amsterdam

STAROBINSKI, Jean

- 1971 'The Style of Autobiography', in: *Literary Style: A Symposium*, ed. Seymour Chatman, Oxford University Press, London/New York, 285-296

WEINTRAUB, Karl Joachim

- 1978 *The Value of the Individual. Self and Circumstance in Autobiography*
The University of Chicago Press, Chicago & London

WILLIAMSON, Anne

- 1985 'Forfatterens maskeringer. Om selvfremstillingens variaianter og autobiografiens egenart', *EDDA* 1985/2, 11-23

ZERUNEITH, Keld (red.)

- 1988 *Livsformer. Otte bidrag om biografi*. Gyldendal, København